

Over politiek en het maken van keuzes in een veiligheidsbeleid

KRISTOF VERFAILLIE^a

Panopticon, 41 (1), 69-85
© 2020 Maklu | ISSN 0771-1409 | Januari 2020

^a Docent en Doctor-Assistent, onderzoeksgroep Crime and Society (CRiS), Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (corresp.: kristof.verfaillie@vub.be)

ABOUT POLITICS AND MAKING CHOICES IN CRIME CONTROL

Since the mid-1990s, criminologists have been increasingly critical about political decision-making in crime control. They began focussing specifically on the emergence of populism, which, according to ROBERTS *et al.* (2003), refers to discourses in which the electoral advantage of a policy takes precedence over its effectiveness. Criminologists usually counter or mitigate populism by promoting a better balance between accountability on the one hand and effective crime control policies on the other. In this paper, however, we argue that the problem of political decision-making in crime control cannot be reduced to the problem of populist rhetoric and the negation of criminological expertise. What politicians experience, and increasingly so, is a loss of autonomy to define and settle issues in society because (i) politics is fragmented and displaced to fields that are usually not thought of as political, (ii) political decision-making is heteronomous, and (iii) political choices are very sensitive to recontextualization so that they are challenged more easily.

Keywords: Politics, Crime control policy, Democracy

Kernwoorden: Politiek, Veiligheidsbeleid, Democratie

1. INLEIDING

Twintig jaar geleden schreven David GARLAND en Richard SPARKS in een bijdrage *Criminology, social theory and the challenge of our times* dat de relatie tussen politici, burgers en experts sinds de jaren 1970 op een ingrijpende manier is veranderd. Criminaliteit is voortaan een urgent politiek thema: politici moeten zich uitspreken over de aanpak van criminaliteit en wat zij daarover zeggen (of niet zeggen) heeft potentieel belangrijke electorale gevolgen. Die politisering van het criminaliteitsvraagstuk brengt een nieuw spreekregime met zich mee. Er ontstaan andere manieren om over criminaliteit te spreken. Spreekvormen die emotioneler en meer polariserend zijn en die de concrete thematisering van criminaliteit veranderen. Politici gaan meer aandacht besteden aan controle en aan expressieve vormen van bestraffing. Ze gaan de belangen van slachtoffers vooropstellen en de bescherming van de samenleving. Andere spreekvormen worden minder evident en verdwijnen naar de achtergrond. Zo wordt het moeilijker om te pleiten voor meer nuance en minder emotionele, alarmistische of punitieve reacties op criminaliteit, en voor benaderingen die gebaseerd zijn op principes van sociale rechtvaardigheid.

De evoluties die GARLAND en SPARKS beschrijven zijn ook merkbaar in de Belgische politiek. In België wordt criminaliteit vanaf het einde van de jaren 1970 een belangrijk *politiek* thema (HUYSE & VERDOODT, 1999; VERFAILLIE, 2017). Politici gaan zich in de daarop volgende decennia steeds nadrukkelijker uitspreken over de aanpak van criminaliteit, ze gaan planmatig over dit probleem nadenken, ze hervormen de criminaliteitscontrole ingrijpend en ze gaan beduidend meer investeren in de aanpak van criminaliteit.

Ook in België gaat die politieke aandacht voor de aanpak van criminaliteit gepaard met de opkomst van autoritair-populistische trends in de politiek (zie o.m. WITTE, *et al.*, 2000; CORJIN, 2004; NORRIS & INGELHART, 2019). Die trends worden steeds dwingender en hebben tot vandaag een effect op het spreken over criminaliteit. Het gaat daarbij in het bijzonder over partijen zoals het Vlaams Belang die een expliciet autoritair-populistisch discours hanteren waarin veiligheid bovendien aan migratie wordt verbonden. Na de eerste grote doorbraak van de partij in de federale verkiezingen van 1991 wordt dit discours ook electoraal relevant, wat concreet betekent dat andere politieke partijen zich ten aanzien van dit spreken gaan positioneren ook al neemt het Vlaams Belang nooit effectief deel aan de macht. Die positionering uit zich op diverse manieren: partijen verwerpen de standpunten van het Vlaams Belang en gaan allianties met elkaar aan om een eventuele participatie aan de macht door de partij te bemoeilijken (het *cordon sanitaire*). Ze verduidelijken waar precies de verschillpunten liggen en meten het succes van hun beleid af aan het electoraal succes van het Vlaams Belang. Ze kiezen er expliciet voor het bestaan van de partij te negeren of ze laten de eigen partijpolitieke beleidsagenda's opschuiven in de richting van de meer sociaal-conservatieve en autoritaire standpunten van het Vlaams Belang. Kortom, populistische standpunten over criminaliteit en onveiligheid zijn structureel deel gaan uitmaken van het Belgische politieke spel en dit heeft het legitimeren van specifieke vormen van criminologische expertise minder vanzelfsprekend gemaakt (zie bv. SCHEIRS, *et al.*, 2013).

Criminologen hebben zich de voorbije jaren bijzonder kritisch uitgelaten over populistische tendensen in de politiek (LOADER & SPARKS, 2017)¹. Met ROBERTS *et al.* (2003) verwijzen die tendensen in essentie naar politici die het normaal zijn gaan vinden om maatregelen te treffen of ideeën te lanceren die in de eerste plaats populair zijn, een electoraal voordeel opleveren, maar wetenschappelijk niet te verantwoorden zijn. Voor criminologen zijn dergelijke keuzes problematisch omdat ze een ontkenning inhouden van de complexiteit van criminaliteit als maatschappelijk fenomeen en van de expertise die er over de aanpak van criminaliteit voorhanden is. Die expertise verwijst concreet naar kennis over hoe je een veilige samenleving creëert op een manier die in overeenstemming is met de principes van een democratische rechtstaat. Omdat burgers doorgaans niet over dergelijke kennis beschikken, betekent het maken van keuzes in functie van wat populair is ('wat de mensen willen') voor criminologen dan ook per definitie een ontkenning van criminologische expertise. Het onbenut laten van die expertise is volgens hen problematisch omdat het leidt tot een ineffectief en onrechtvaardig veiligheidsbeleid.

Merk op hoe het probleem van het populisme op basis van de omschrijving van ROBERTS *et al.* (2003) in essentie te herleiden is tot kennis, of beter: het niet benutten van de *juiste* kennis bij het maken van politieke keuzes over de aanpak van criminaliteit. Oplossingen voor dit probleem worden dan doorgaans gezocht in een beter evenwicht tussen verantwoording afleggen enerzijds en gebruik maken van de juiste expertise (lees: verbeteren van effectiviteit) anderzijds.

1 Zie ook de locomotieftekst van Lode WALGRAVE naar aanleiding van 30 jaar Panopticon.

In deze bijdrage zullen we echter zien dat het debat over het streven naar een wetenschappelijk onderbouwd veiligheidsbeleid in België niet gereduceerd kan worden tot het probleem van populistische retoriek en het onderbenut blijven van criminologische expertise. De fundamentele uitdaging ligt elders. Wat politici sinds de jaren 1970 ervaren is dat ze het vermogen verliezen om *autonoom* problemen in een samenleving te definiëren en op te lossen. Deze trend is de voorbije jaren steeds belangrijker geworden en heeft de politieke besluitvorming in toenemende mate bemoeilijkt: (1) politiek is zich gaan verplaatsen naar domeinen die doorgaans niet tot de politiek worden gerekend; (2) politieke besluitvorming is heteronoom geworden en (3) politieke keuzes maken sneller en ingrijpender dan voorheen het voorwerp uit van processen van recontextualisering (VERFAILLIE, 2017).

2. DE VERPLAATSING VAN DE POLITIEK

Het maken van politieke keuzes is sinds de jaren 1970 veel moeilijker geworden in België en doorgaans wordt de versnippering van de politiek met de vinger gewezen. Politici zijn zich meer nadrukkelijk met criminaliteit gaan bezighouden maar dit thema is zich gaan verspreiden over verschillende beleidsniveaus, van het federale niveau, over de Gemeenschappen en Gewesten, het lokale niveau, Europa, en het toenemend belang van andere internationale wet- en regelgeving. Die versnippering heeft het ontwikkelen van een coherent en effectief veiligheidsbeleid er niet eenvoudiger op gemaakt, precies omdat de politiek op elk van die niveaus *formeel* een grotere greep is gaan krijgen op de aanpak van criminaliteit. Er worden vanop diverse niveaus uitspraken over criminaliteit gedaan en die discoursen zijn afhankelijk van elkaar, ze kunnen elkaar beïnvloeden of zelfs in tegenstrijd zijn met elkaar, en in die zin mogen ze, ondanks de vele pogingen tot afstemming en coördinatie, niet zomaar opgevat worden als duidelijk afgelijnde stukken van één groter geheel (zie ook VERFAILLIE, *et al.*, 2007).

Ondanks de complexiteit die een versnippering van bevoegdheden en perspectieven met zich meebrengt, ligt de fundamentele uitdaging voor een veiligheidsbeleid vandaag echter elders, met name, in de fundamentele transformatie van wat er precies onder politiek dient te worden verstaan.

Luc HUYSE (2003: 308), met DESCHOUWER (1992), omschrijft politiek als het “*ordenen van de samenleving aan de hand van beslissingen die op dwingende wijze aan de hele bevolking worden opgelegd*”. Doorgaans wordt politiek hierbij meteen gereduceerd tot wat politici zeggen of doen of tot wat er gebeurt in regeringen, parlementen, vakbonden of andere politieke belangengroepen die we gewoonlijk identificeren met politiek en politieke besluitvorming. De voorbije decennia is politiek *in die zin* zich volgens HUYSE (2003) echter gaan verplaatsen van die traditionele fora en actoren naar domeinen die vroeger niet als politiek werden beschouwd². Bedrijven (de private sector), de wetenschap, het rechtssysteem en de media zijn sectoren die doorgaans niet tot de politiek worden gerekend. Toch zijn er in die domeinen praktijken ontstaan die meer dan voorheen politiek van aard zijn: ze geven vorm aan het

2 Dit thema komt prominent aan bod in het werk van verschillende criminologen, sociologen en politicologen die beschrijven hoe regeringen proberen grip te krijgen op de effecten van de globalisering, de versnippering van (politieke) macht en gezag, de veranderende relatie tussen burgers en politici, en het door politici ervaren onvermogen om politiek te kunnen handelen, de samenleving vorm te geven, vanuit de natiestaat (zie o.a. BAUMAN, 2000a, 2000b; BECK, 1992; BECK, GIDDENS & LASH, 1994; FUKUYAMA, 1999; GARLAND, 2001; GIDDENS, 1990; LATOUR, 1993; LOADER & SPARKS, 2002). In deze bijdrage bespreek ik de verplaatsing van de politiek op basis van de analyse van Luc HUYSE over de Belgische politiek (HUYSE, 2003). Ik tracht aan te tonen dat de trends die HUYSE bespreekt zich de voorbije 10 jaar in belangrijke mate hebben doorgezet en bespreek de concrete gevolgen daarvan voor het veiligheidsbeleid.

samenleven, zowel formeel als informeel, op een manier die meteen ook een bindend effect heeft op die samenleving (HUYSE, 2003).

Tot op zekere hoogte is dit altijd het geval geweest. De resultaten van wetenschappelijke uitvindingen of activiteiten, de media of het bedrijfsleven hebben altijd een impact gehad op de samenleving, en in een rechtstaat worden systematisch beslissingen genomen en afgedwongen die een bindend effect hebben op de samenleving. Wat volgens HUYSE (2003) echter naar de voorgrond is getreden, is dat bepaalde praktijken in deze domeinen de traditionele politiek zijn gaan vervangen of aanvullen in die mate dat ze nu de toekomst van de samenleving bepalen, iets wat vroeger het voorrecht van politici was. Die verschuiving is zowel een gevolg van doelbewuste keuzes in de politiek, als van trends die eigen zijn aan wetenschap, media, de private sector en het rechtssysteem.

2.1 De private sector

De globalisering van de economie en van de structuren en activiteiten van de private sector hebben ingrijpende en bindende gevolgen voor de samenleving (HUYSE, 2014). De verplaatsing van economische activiteiten naar lagelonenlanden, bijvoorbeeld, is een politieke handeling net omdat ze de sociaaleconomische structuren van de westerse samenlevingen sterk beïnvloedt en vormgeeft. De verplaatsing van economische activiteiten heeft enerzijds te maken met de sterk geglobaliseerde organisatie en oriëntatie van die private sector, wat zich concreet vertaalt in besluitvorming die steeds vaker buiten het bereik ligt van nationale beleidsmakers en politici (vb. BAUMAN, 2000). Anderzijds hebben politici in heel wat landen wereldwijd sinds de jaren 1980 zelf expliciet gepleit voor deregulering, privatisering en publiek-private samenwerking (zie o.a. COOLS, 2002; BLOMMAERT, *et al.*, 2005). Politici hebben bewust meer bevoegdheden overgedragen aan de private sector en zodoende bedrijven veel ingrijpender dan voorheen toegelaten vorm te geven aan het samenleven.

In het veiligheidsbeleid is de verplaatsing van de politiek naar de private veiligheid duidelijk zichtbaar. De private veiligheidsmarkt heeft sinds de jaren 1970 een enorme expansie gekend (zie o.m. DE WAARD & VAN STEDEN, 2012). Een analyse van *The Guardian* schatte de waarde van de globale private veiligheidsmarkt in 2017 op 160 miljard euro, met een groeiexpectatie van 218 miljard euro in 2020 (PROVOST, 2017). De private veiligheidssector overstijgt hiermee het bbp van meer dan 100 landen wereldwijd, waaronder Tsjechië, Roemenië, Hongarije, Portugal en Griekenland (zie ook CoESS, 2015). In totaal zou de private veiligheidsindustrie wereldwijd momenteel meer dan 20 miljoen mensen tewerkstellen, waarvan 2 miljoen in Europa (CoESS, 2019). In meer dan 40 landen, waaronder China, India, de Verenigde Staten, Brazilië, Rusland, Japan, Duitsland, Zuid-Afrika, het Verenigd Koninkrijk, Australië en Canada zijn er bovendien meer mensen tewerkgesteld in de private veiligheidssector, dan bij politiediensten (McCARTHY, 2017). In België is dit laatste vooralsnog niet het geval, hoewel ook hier de private sector in verhouding tot de politiediensten een sterke groei kent (COOLS, *et al.*, 2016; zie ook CoESS, 2015).

Een tweede belangrijk aspect van de verplaatsing van de politiek naar de private veiligheidssector is wellicht complexer en minder zichtbaar. De afgelopen decennia is er een internationale markt van veiligheids- en bewakingstechnologieën ontstaan. Burgers, bedrijven, maar ook de overheid zelf, kunnen steeds meer technologieën aanschaffen voor de preventie en detectie van criminaliteit (vb. diverse applicaties o.b.v. artificiële intelligentie). Tegelijkertijd zijn er steeds meer technologieën beschikbaar die nooit met het oog op

de aanpak van criminaliteit zijn ontwikkeld maar die toch een rol zijn gaan spelen in de aanpak ervan (vb. *whatsapp*, *facebook*, *smartphones*, *GPS-trackers* en *wearables*). Deze technologieën vergroten het vermogen van burgers en bedrijven om te kunnen participeren in de criminaliteitscontrole (vb. online gemeenschappen, het delen van beeldmateriaal, het opsporen van mensen en goederen). Ze veranderen echter ook de manier waarop politie en justitie functioneren (vb. *PrisonCloud*, de politieapp *Focus*, en de algemene digitalisering van dienstverlening). Nieuwe technologieën bieden ook opportuniteiten voor nieuwe vormen van criminaliteit en hebben ook in die zin een belangrijke invloed op het samenleven.

De goederen en diensten die bedrijven leveren, de beslissingen die zij nemen, hebben met andere woorden ingrijpende gevolgen voor de organisatie van de samenleving. De groei van een geglobaliseerde private veiligheidsindustrie, met de ontwikkeling van nieuwe veiligheidstechnologieën, publiek-private samenwerkingsverbanden en toenemende verantwoordelijkheden voor bedrijven in de veiligheidszorg brengt een verplaatsing van de politiek met zich mee³. Die verplaatsing betekent niet dat de private veiligheidszorg politiediensten formeel is gaan vervangen. Echter, wanneer de private sector in toenemende mate wordt ingehuurd om mensen, plaatsen of goederen te beschermen, wanneer ook de online beveiliging in grote mate door bedrijven wordt georganiseerd, net als de beveiliging van die bedrijven zelf, dan wordt die sector, de keuzes die ze maakt en de redeneringen die ze hanteert, *in de feiten* belangrijker voor een steeds grotere groep mensen in de samenleving en bepaalt ze in toenemende mate de concrete organisatie van het samenleven⁴. De praktijken die ze ontwikkelt krijgen een bindend effect op die samenleving, enerzijds omdat de overheid dit expliciet vraagt of toelaat, en anderzijds omdat innovaties uit die sector het samenleven veranderen zonder dat politici altijd voor die veranderingen hebben gekozen.

2.2 De derde sector

De 'derde sector', of wat in België doorgaans het 'middenveld' wordt genoemd, verwijst naar een grote verscheidenheid aan niet-gouvernementele en non-profitorganisaties die zich tussen de particuliere markt en de publieke sector of de staat bevinden (HUYSSE, 2003). EVERS (1995) beschrijft de derde sector als een intermediaire sector die op specifieke manieren verbonden is met de staat, de private markt of het informele deel van het maatschappelijk middenveld (burgers, gezinnen). De verwevenheid tussen de derde sector en deze domeinen resulteert in een mix van middelen, ratio's en hybriden (DEFOURNY & PESTOFF, 2008; EVERS & LAVILLE, 2004; GARLAND, 2001).

- 3 Sommige auteurs argumenteren dat private veiligheid de historische norm is in de veiligheidszorg zodat wat we vandaag vaststellen niet zozeer een innovatie is dan wel een terugkeer naar die norm (zie o.a. VANDORMAEL, 2018; COESS, 2019; LELOUP, 2019). Die vaststelling doet echter geen afbreuk aan het feit dat de manier waarop de private veiligheidsindustrie vandaag functioneert, de geglobaliseerde organisatie ervan, het soort activiteiten die ze ontwikkelt en producten die ze aanbiedt, wel degelijk nieuw is en ingrijpende gevolgen heeft voor de samenleving in het algemeen en de politieke besluitvorming inzake veiligheid in het bijzonder.
- 4 Een voorbeeld hiervan beschreven we in een etnografisch onderzoek waar we hebben kunnen vaststellen dat de aanwezigheid van private bewakingsagenten in Brussel-Zuid een sterke invloed heeft op informele definities van overlast (BLOMMAERT, *et al.*, 2005). Specifieke groepen in die context (d.w.z. daklozen) worden als overlast gecategoriseerd omdat ze in conflict komen met commerciële belangen. We beschreven hoe private bewakers veel meer aanwezig zijn in dergelijke plaatsen dan de politie, zodat hun notie van orde en controle, van conflictafhandeling, *in de praktijk* veel prominenter en gezaghebbender wordt dan het perspectief van de politie.

Aangezien dit ‘middenveld’ een grote diversiteit aan verenigingen en coördinerende praktijken omvat, bestaat er niet zoiets als een eenduidig derde sectorperspectief in de veiligheidszorg. Initiatieven in deze sector kunnen geïnitieerd worden door burgers of overheden en lokaal ingebed zijn (bv. buurtinformatienetwerken) of ze kunnen op transnationaal niveau opereren (bv. *State Watch of Human Rights Watch*). Ze kunnen kortstondig zijn en/of zich richten op één bepaald probleem, wat het geval is bij specifieke belangengroepen of de initiatieven die gegroeid zijn in het kader van deradicalisering (JAMINÉ & FADIL, 2019). Ze kunnen duurzaam zijn en zich richten op doelstellingen die niet noodzakelijk aan veiligheidszorg moeten worden verbonden. Denk hierbij aan de vele diverse non-profitorganisaties die worden gemobiliseerd voor de uitvoering van strafrechtelijke sancties of maatregelen in de samenleving (BAUWENS, 2011; BEYENS, 2015; LUYPAERT, *et al.*, 2007).

Door zijn hybride karakter en zijn veelheid aan rationaliteiten en middelen is de derde sector veel meer dan een verlengstuk van de bestaande rationaliteiten of politieke keuzes in een veiligheidsbeleid. Derde sector initiatieven en praktijken zijn politiek van aard omdat ze de criminaliteitscontrole op een geheel eigen manier kunnen vormgeven. De verplaatsing van de politiek voltrekt zich net omdat de derde sector in de praktijk veiligheidsvraagstukken kan vormgeven op basis van criteria of normen die erg kunnen verschillen van de door de politiek gemaakte keuzes of omdat ze zich toelegt op vraagstukken die buiten de reikwijdte van bestaand beleid lijken te vallen.

2.3 Wetenschap

Nauw verwant aan de verplaatsing van de politiek naar het bedrijfsleven is de verplaatsing van de politiek van (nationale) parlementen en regeringen naar de wetenschappelijke wereld (HUYSE, 2003). HUYSE suggereert niet dat de politiek de inhoud of conclusies van onderzoek is gaan bepalen. Het is wel zo dat wetenschappelijke innovaties de koers van de samenleving gaan bepalen op een manier die bindend is. De wetenschap is dus politiek geworden: pas lang na de feiten, wanneer nieuwe technologieën en wetenschappelijke uitvindingen reeds deel zijn gaan uitmaken van de samenleving, worden de effecten ervan voelbaar en zichtbaar (vb. internet). Dit is ook zo in de veiligheidszorg: nieuwe technologieën en andere wetenschappelijke innovaties gaan deel uitmaken van de aanpak van criminaliteit zonder dat we daar altijd expliciet voor hebben gekozen. Vaak gaat het over ontwikkelingen die in eerste instantie weinig of niets met de bestrijding van criminaliteit hebben te maken maar er op een bepaald moment wel deel van gaan uitmaken. DNA-analyse, kunstmatige intelligentie en *deep learning*, *smartphones* en GPS-technologie zijn maar enkele voorbeelden van belangrijke innovaties die de veiligheidszorg ingrijpend veranderen. Ze geven actief vorm aan het samenleven, ze herdefiniëren wat mogelijk is in de criminaliteitscontrole en zetten er bestaande beleidsmodellen, wettelijke en ethische normen onder druk.

De verschuiving van de politiek naar de wetenschap beperkt zich echter niet tot de maatschappelijke gevolgen van snel opeenvolgende wetenschappelijke innovaties. Er is ook een evolutie opgetreden in de manier waarop er wordt nagedacht over de plaats van wetenschap in de politieke besluitvorming. DE RUYVER (2010) suggereert dat doorheen de geschiedenis van de Belgische criminaliteitscontrole, en in het bijzonder op het einde van de 19de eeuw en in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog, tal van positivistische wetenschapsdomeinen belangrijke wijzigingen in het Belgische strafrecht en de strafrechtsbedeling hebben beïnvloed. In de periode tussen de jaren 1960-1980 was criminaliteit echter geen politieke prioriteit en dit leidde tot een gebrek aan financiering en (politieke) belangstelling voor een (wetenschappelijk onderbouwd) beleid. Hierin komt langzaam maar verandering vanaf

het midden van de jaren 1990 maar ook vanaf dan blijven wetenschappelijke resultaten uit criminologisch onderzoek eerder onderbenut (DEVROE, 2010)⁵.

Vandaag groeit echter de aandacht voor evaluatie en is er ook de internationale trend naar een *evidence-based* beleid (PETROSINO & BORUCH, 2014). Het is precies die trend die potentieel een verplaatsing inhoudt van de politiek. *Evidence-based* beleid maken is een ideologische keuze, of wat LOADER & SPARKS (2017) *epistemic crime control* hebben genoemd: beleidskeuzes worden voorgesteld als waardenvrij, neutraal en technocratisch. Ze zijn de uitkomst van een specifiek soort wetenschap die zich in de eerste plaats richt op wat effectief is, 'wat werkt', in de bestrijding van criminaliteit. Net omdat beleidskeuzes gereduceerd worden tot wat effectief is wordt een *evidence-based* beleid een politieke handeling: wat wenselijk is wordt immers bepaald door 'wat werkt', en zodoende is 'wat werkt' hetgeen het samenleven vorm geeft op een manier die bindend is. Een maatschappelijk debat over de noodzaak of wenselijkheid van 'wat werkt' is immers niet meer aan de orde: de politieke keuze valt samen met de resultaten van *evidence-based* onderzoek.

2.4 De rechterlijke macht

HUYSE (2003) suggereert dat in België de verschuiving van de politiek naar de rechterlijke macht zich voltrekt in de vorm van verschillende tendensen, waarvan vandaag het zogenaamd rechterlijk activisme en het bewust toekennen van politieke verantwoordelijkheid aan de rechterlijke macht door de politiek de belangrijkste zijn. Ook deze trends hebben zich de voorbije jaren doorgezet en werden de voorbije 10 jaar het onderwerp van maatschappelijk debat.

Rechterlijk activisme

Rechters lijken zich, zowel op nationaal als op internationaal niveau, nadrukkelijker te positioneren als een waakhond van de uitvoerende macht (HUYSE, 2003). Zij mengen zich direct of indirect in de politieke besluitvorming, of wat soms ook rechterlijk activisme wordt genoemd (zie ook CLAES, 2013; BOSSUYT, 2014). Discussies over vermeend rechterlijk activisme laaiden de voorbije jaren op en leidden tot hevige discussies tussen de rechterlijke macht en de politiek (in het bijzonder de N-VA), waarbij die laatste partij rechters wereldvreemdheid toeschreef⁶ en waarschuwde voor een *gouvernement des juges* (DE WEVER, 2016). Vanuit de rechterlijke macht kwam daarop ondermeer de bedenking dat de noodzaak tot rechterlijk activisme vaak zijn oorsprong vindt in de bedenkelijke kwaliteit van heel wat wetgevend werk (VROMAN, 2017).

De debatten over rechterlijk activisme gaan in essentie over een ervaren verlies van autonomie. Wanneer politici beleidskwesties vormgeven wordt de besluitvorming door rechters

5 Er is in diezelfde periode echter wel steeds meer aandacht en ontvankelijkheid gegroeid voor inzichten uit de managementwetenschappen of bedrijfskunde.

6 Zo lanceerde de N-VA op 8 december 2016 een campagne met de boodschap: "België kan niet alle asielzoekers van de wereld opvangen. Rechters moeten de wet strikt toepassen. En niet onze grenzen openzetten. Geen dwangsommen en geen wereldvreemde rechters. Geen Belgische papieren voor elke asielzoeker in de wereld". De campagne kwam er naar aanleiding van een arrest van het Brusselse Hof van Beroep die de Belgische staat veroordeelde tot het uitvoeren van een arrest van de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (m.n. het uitreiken van een humanitair visum aan een Syrisch gezin) en het betalen van een dwangsom van 4.000 euro per dag vanaf de betekening van het arrest bij de niet-uitvoering ervan. De essentie van deze zaak ging over de vraag of de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen de scheiding der machten had geschonden met haar arrest en zichzelf te veel politieke bevoegdheden had toegekend inzake asiel en migratie.

ervaren als een rem op een performant beleid (vb. inzake asiel en migratie). Politici hebben het gevoel dat het uitiem rechters zijn die het samenleven vormgeven en dat zij daarin niet langer het laatste woord hebben.

De verschuiving van politieke verantwoordelijkheid naar de rechterlijke macht

Rechters krijgen de voorbije decennia steeds vaker een politieke rol toebedeeld. Daarmee wordt niet langer bedoeld dat de rechterlijke macht gepolitiseerd is, ondanks het feit dat de hardnekkige perceptie blijft bestaan dat politieke voorkeuren en ideologische verschillen nog steeds een informele rol spelen in de juridische besluitvorming in België. Sterk gemediatiseerde zaken zoals Fortisgate (2008)⁷ en Operatie Kelk (2010)⁸ worden dan gezien als voorbeelden van een gerechtelijk systeem waarin ideologisch getinte besluitvorming lijkt te blijven bestaan. De verschuiving van politieke macht heeft vandaag eerder te maken met de vaststelling dat politici politieke kwesties naar de rechterlijke macht doorschuiven (zij leggen bijvoorbeeld gevoelige politieke kwesties voor aan het Grondwettelijk Hof) of ze laten toe dat de rechterlijke macht oordelen velt om een politiek vacuüm te vullen. In het geval van het Grondwettelijk Hof wordt die toekenning van politieke macht ook expliciet erkend. Het Hof wordt geacht een weergave te zijn van de politieke tendensen in de samenleving, en net daarom zijn rechters aan dit Hof politiek benoemd en bestaat de helft ervan uit voormalige politici.

2.5 Media

De verschuiving van de politiek naar de media is het gevolg van de mogelijkheid die de media heeft om de politieke agenda te bepalen. Enerzijds gaan politici dit vermogen proberen beïnvloeden en gebruiken, anderzijds controleren media de politieke wereld en de agenda-setting in die wereld waardoor ze het samenleven actief gaan vormgeven (HUYSE, 2003). Die processen zijn allesbehalve nieuw, maar de manier waarop ze verlopen zijn wel in belangrijke mate geëvolueerd. Die evoluties zijn in grote mate beïnvloed door een groeiende autonomie van het mediadomein en belangrijke technologische innovaties.

Meer autonomie

HUYSE en VERDOODT (1999) beschreven reeds hoe de professionele media zich vanaf de jaren 1980 meer zijn gaan richten op schandalen en processen waarin politici, magistraten of politiemensen betrokken zijn, hoe het nieuws over criminaliteitsbestrijding geëvolueerd is

- 7 In 2008, in de nasleep van de wereldwijde economische crisis, werd de Fortis-bank verkocht aan BNP Paribas. Op 17 december 2008, een week nadat het Hof van Beroep in Brussel de verkoop van de bank had vernietigd verspreide minister-president Yves Leterme een brief in het parlement waarin hij toegaf dat er contacten waren geweest tussen zijn kabinet en leden van de rechterlijke macht en dat hij op die manier op voorhand kennis had kunnen nemen van de uitspraak. Ghislain Londers, de voorzitter van het Hof van Cassatie, bracht de daaropvolgende dagen een rapport en een brief uit waarin hij suggereerde dat de scheiding der machten was geschonden en dat er ernstige aanwijzingen waren van belemmering van de rechtsgang. Minister van Justitie Jo Van Deurzen nam naar aanleiding van deze verklaring ontslag, hierin gevolgd door de regering Leterme I (zie ECKHAUT & DENDOoven, 2009).
- 8 Operatie Kelk is de codenaam voor een politieactie die op 24 juni 2010 plaatsvond in het kader van een onderzoek naar feiten van seksueel misbruik in de Kerk. De invallen vonden plaats in het huis en het kantoor van kardinaal Danneels, het paleis van de aartsbisschop, de Commissie Adriaenssens en de Sint-Romboutskathedraal in Mechelen, waar onderzoekers de graftombe van kardinaal Mercier inspecteerden om te zoeken naar dossiers die er mogelijk verborgen waren. Na de inval begon een debat en een lange juridische strijd over de wettelijkheid van deze huiszoekingen, en gezien de aard van deze huiszoekingen suggereerden commentatoren dat het onderzoek gevangen zat in een machtsstrijd tussen katholieken en vrijzinnigen (ECKHAUT, 2010).

van de openbare procesfase naar de geheime fase van het onderzoek en hoe er meer aandacht is gekomen voor onderzoeksjournalistiek in het veiligheidsdomein.

Die specifieke aandacht voor (de aanpak van) criminaliteit is sindsdien alleen maar gegroeid en vertaalt zich vanaf de jaren 1990 in een uitbreiding van het aanbod van programma's waarin er over criminaliteit wordt gesproken en in een professionalisering van de berichtgeving over dit thema⁹.

De aandacht voor criminaliteit en de manier waarop er over dit thema wordt bericht moet begrepen worden in een ruimere evolutie van het mediadomein in België. VAN AELST (2014) geeft aan dat die evolutie zich heeft voltrokken in drie belangrijke fasen. Hij beschrijft hoe in de periode tussen 1945 en 1970 de relatie tussen politiek en media wordt gekenmerkt door een expliciete partijpolitieke relatie tussen de geschreven pers en de politiek en een expliciete politisering van de nationale publieke omroep. Dit resulteerde in een ideologisch gekleurde, zeer beperkte en eerder voorzichtige berichtgeving over alles wat met politiek te maken had. Tussen de jaren 1970 en 1990 veranderde dit geleidelijk: er ontstonden meer informele verbanden tussen politieke partijen en de geschreven pers, en de voorkeur van de geschreven pers voor politieke partijen uitte zich op een meer subtiele manier. De nationale publieke omroep evolueerde naar meer indirecte vormen van politisering door middel van een systeem van politieke benoemingen, en haar beleid van terughoudendheid bij het maken van politiek nieuws werd geleidelijk aan ter discussie gesteld. Vanaf de jaren 1990, en met de introductie van private zenders (o.a. VTM), veranderden de media in België in een meer onafhankelijk veld, een autonoom domein, met eigen normen en regels. Vanaf dat moment wordt de relatie tussen politiek en media informeler, met veel minder politieke controle en meer uitgebreide en kritische nieuwsvorming over de politiek.

Die toenemende autonomie heeft als direct gevolg dat wanneer journalisten vandaag over criminaliteit en onveiligheid spreken zij dit doen op basis van criteria die eigen zijn aan het domein van die media, en die criteria kunnen in conflict komen met de criteria die politici maar ook politie of justitie hanteren (vb. geheim van onderzoek, vermoeden van onschuld). De manier waarop de media praktijken kadert, de manier waarop ze over criminaliteit bericht, heeft belangrijke structurerende effecten op een samenleving en zodoende is haar handelen, ondanks de ontzuiling, door en door politiek.

Technologische innovatie

Media hebben de mogelijkheid om thema's op een specifieke manier te kaderen. Ze kunnen een probleem definiëren, ze doen dit volgens de normen die eigen zijn aan hun domein, en de technologische middelen die ze daarvoor kunnen gebruiken hebben de politieke effecten ervan de voorbije jaren alleen maar versterkt (zie ook BLOMMAERT *et al.*, 2004; ELCHARDUS, 2002; VAN AELST, 2014). Die effecten vertalen zich niet enkel in de manier waarop traditionele media het nieuws kunnen brengen. Technologische innovaties hebben ook geleid tot de opkomst van nieuwe media, en ook dit heeft de voorbije 10 jaar de verschuiving van de politiek naar de media versterkt: nieuws wordt vandaag in verschillende locaties gemaakt en beperkt zich al lang niet meer tot professionele nieuwsredacties, hoewel dergelijke omgevingen erg belangrijk blijven. Elke burger kan via sociale media informatie verspreiden en zo het spreken over een bepaald maatschappelijk thema beïnvloeden, zeker wanneer die informatie

9 Zo ontstaat bv. eind 1996, in de nasleep van de zaak Dutroux, op de VRT het idee om een zgn. crimi-cel op te richten, een cel van gespecialiseerde gerechtshandelaars o.l.v. Leo STOOPS (STOOPS, 2013).

wordt opgepikt door de traditionele media. Met het fenomeen van de burgerjournalistiek (ALLEN, 2009), onafhankelijke nieuwssites (vb. Apache), belangengroepen of klokkenluiders (vb. *wikileaks*) neemt dit verzamelen en verspreiden van informatie, het nieuwsmaken, ook meer georganiseerde vormen aan.

Deze versnippering van nieuwsmaken zet de gevestigde relaties tussen de traditionele media en de politiek onder druk, waardoor de mogelijkheden voor politici om het nieuws te beïnvloeden de voorbije jaren nog moeilijker geworden zijn. Zo worden de symbiotische relaties die vaak bestaan tussen beroepsjournalisten en beroeps politici (DE VADDER, 2007), vandaag in grote mate beïnvloed door sociale media.

Politici zijn zich echter bewust van de groeiende autonomie en versnippering van media en zijn onder meer om die reden zelf meer gebruik gaan maken van sociale media voor de verspreiding van hun ideeën en perspectieven op het samenleven in de hoop de effecten ervan op de samenleving te vergroten. Die sociale media zijn echter geenszins een louter persoonlijke uitlaatklep. De online omgeving is een georganiseerde (media) omgeving waar algoritmen de selectie en presentatie van een thema, van nieuws, bepalen. Die online omgeving beïnvloedt niet enkel hoe er over specifieke thema's wordt gesproken, maar leent zich net daarom ook tot misbruik en manipulatie van maatschappelijke thema's zonder dat gebruikers van die media (burgers) zich daar altijd bewust van zijn (zie ook ZUBOFF, 2019). Die manipulaties kunnen verreikende maatschappelijke gevolgen hebben, bijvoorbeeld de uitslag van democratische verkiezingen kunnen er in sterke mate door worden beïnvloed, zoals het recente onderzoek naar Russische inmenging in de Amerikaanse Presidentsverkiezingen van 2016 suggereert (ODNI, 2017). Het ontstaan van sociale media, van een online mediaomgeving, heeft dan ook grote gevolgen voor de organisatie van de samenleving, en heeft dus een belangrijke verplaatsing van de politiek met zich meegebracht¹⁰.

3. POLITIEKE BESLUITVORMING ALS HETERONOME PRAKTIJK

Tot dusver hebben we gezien dat politieke besluitvorming over de aanpak van criminaliteit aanzienlijk bemoeilijkt wordt door een proces dat we, met HUYSE, de verplaatsing van de politiek hebben genoemd. Dit proces verwijst concreet naar het bestaan van verschillende groepen die het potentieel hebben om op formele en informele wijze vorm te geven aan de veiligheidszorg, ofwel omdat politici hen die verantwoordelijkheid expliciet hebben toevertrouwd ofwel omdat elk van die domeinen praktijken ontwikkelen die bindend zijn voor het samenleven en dus in de feiten de traditionele politiek in belangrijke mate aanvullen, amenderen of eenvoudigweg vervangen.

Media, het middenveld, wetenschap, het rechtssysteem of de private sector participeren op een specifieke manier in de veiligheidszorg en ze doen dit op basis van normen en regels die eigen zijn aan hun respectievelijke domeinen. Zo gelden in een wetenschappelijk discours andere normen en regels om over criminaliteit te spreken dan in een mediadiscours of in de magistratuur. Sinds de jaren 1970 zijn deze normen en regels aanzienlijk veranderd: wat het betekent om vandaag een wetenschapper (een criminoloog), een politicus, een magistraat,

10 De sociaal-psychologe Shoshana ZUBOFF (2019) spreekt in dit verband over het ontstaan van surveillancekapitalisme, een economische logica waarin gedragsmodificatie centraal staat. We participeren steeds vaker in een architectuur van 'slimme' netwerken die onze keuzes, opinies, emoties en gedragingen vormen zonder dat wij ons daarvan bewust zijn.

een journalist, een politieambtenaar of een burger te zijn, is niet meer hetzelfde als pakweg 40 jaar geleden.

Eenzijds zijn deze transformaties het resultaat van de veranderende normen en regels in elk van die domeinen. Zo zijn er de afgelopen decennia aanzienlijke veranderingen opgetreden binnen de wetenschappelijke praktijk. Er zijn nieuwe wetenschappelijke inzichten ontstaan over criminaliteit en de aanpak ervan, maar er zijn ook nieuwe inzichten ontstaan over wat het betekent om onderzoek te doen in de criminologie (denk bijvoorbeeld aan ethische richtlijnen). Gelijkaardige ontwikkelingen hebben zich voorgedaan in het domein van politie en justitie, de politiek, de media of private sector. In elk van die domeinen zijn de regels en normen de voorbije decennia veranderd.

Tegelijk zijn echter ook de relaties *tussen* deze verschillende groepen ingrijpend veranderd. Media, het middenveld, de politiek, wetenschap, het rechtssysteem of de private sector zijn zich op een andere manier *ten aanzien van elkaar* gaan verhouden en dit heeft belangrijke gevolgen voor de praktijken in elk van die domeinen. De criteria die gehanteerd worden in het ene domein zijn deel gaan uitmaken van het andere domein, een proces dat BOURDIEU (1998: 57) 'heteronomie' heeft genoemd. Het heteronoom worden van domeinen is een tweede belangrijke reden waarom het vormgeven van maatschappelijke thema's zoals criminaliteit vandaag veel complexer is geworden.

Een mediadiscours over veiligheid komt tot stand op basis van journalistieke kwaliteitscriteria, maar is evenzeer onderworpen aan criteria uit de private sector, wetenschap, de criminaliteitscontrole en de samenleving. Wanneer journalisten berichten over de aanpak van criminaliteit komt die kwestie niet enkel tot stand, en wordt ze niet enkel beoordeeld, op basis van criteria eigen aan de journalistiek. Ze wordt ook beoordeeld door burgers (sociale media, kijkcijfers, ombudsdienst) en door politici. Een mediadiscours over criminaliteit maakt deel uit van een commerciële praktijk en van een bedrijfscultuur. Het ontstaat doorheen het gebruik van een resem technologieën die niet door de media zelf ontwikkeld zijn maar het mediaproduct wel beïnvloeden. Journalisten moeten vaak rekening houden met wetenschappelijke inzichten over criminaliteitscontrole of met criteria die gangbaar zijn in die domeinen (vb. mensenrechten en deontologie).

Media worden vandaag met andere woorden onderworpen aan een resem criteria die niet eigen waren aan het mediadomein maar die er wel deel van zijn gaan uitmaken. Het gevolg hiervan is dat elk van die criteria de media gaat verbinden met de domeinen waartoe die criteria behoren, wat tot potentiële conflicten kan leiden. Een nieuwsitem over criminaliteit kan betwist worden omdat het politiek is (*fake news*), niet (of te) commercieel, onvoldoende gevoelig voor bepaalde groepen in de samenleving, onwetenschappelijk, onethisch of omdat het een inbreuk vormt op de deontologie van een criminaliteitscontrolepraktijk. Een nieuwsitem is bijgevolg de uitkomst van een reeks simultaan optredende criteria die het maken van nieuws beïnvloeden¹¹.

Ook andere domeinen zijn heteronoom geworden. Een wetenschappelijke praktijk wordt ook niet langer bepaald door alleen maar wetenschappelijke criteria. De goede wetenschap-

¹¹ Om die reden kan een nieuwsitem ook diverse groepen doen ontstaan in de samenleving die zich om uiteenlopende redenen betrokken voelen bij, of aangesproken worden door, dit item. Die effecten leren ons iets over de concrete manier waarop media de samenleving vorm geeft, maar daar zal hier niet verder worden op ingegaan.

per maakt vandaag deel uit van een bedrijfscultuur. Ze wordt geacht te participeren in een online mediaomgeving en diverse communicatieformats te beheersen. Haar wetenschappelijke praktijk is gebonden aan tal van ethische, juridische en deontologische regels. Ze moet haar resultaten en bevindingen valoriseren en bruikbaar maken voor een praktijk. Ze moet aantonen dat wat ze doet maatschappelijk relevant is en tegelijk maakt die maatschappij ook politieke keuzes omtrent de thema's die bij voorkeur te onderzoeken zijn.

Magistraten, politiemensen, middenveld en andere actoren in de veiligheidszorg hebben kwaliteitscriteria eigen aan hun domein, maar zij moeten steeds vaker aantonen dat wat zij doen ook effectief (*evidence-based*) en efficiënt is (goed management). Ze worden geconfronteerd met mensenrechten, deontologische en ethische codes, meerdere (tegenstrijdige) beleidseisen en -doelstellingen. Ze worden onderworpen aan criteria uit de private sector (leiderschap, werklasmetingen, kwaliteitszorg, klantgerichtheid). Ze worden geconfronteerd met een groeiende vraag naar transparantie en verantwoording. Er wordt van hen verwacht dat ze met media kunnen omgaan en dat wat ze doen aan de maatschappij kan worden uitgelegd.

De besluitvorming van politici kan niet enkel begrepen worden in functie van partijpolitieke voorkeuren of de traditionele spelregels van een pacificatiedemocratie. Politici moeten rekening houden met wetenschappelijke inzichten, met criteria uit de private sector en met professionele perspectieven op criminaliteitsbestrijding. Ze worden geconfronteerd met mensenrechten, ethische en deontologische normen en een verantwoordingsplicht die veel verder reikt dan deelnemen aan verkiezingen. Politici participeren in een online mediaomgeving. Ze worden onderworpen aan specifieke media- en communicatieformats, opiniepeilingen en burgerinitiatieven.

Burgers zijn klanten en partners geworden in de bestrijding van criminaliteit. Ze worden gevraagd om hun mening over deze zaken te geven in de media en in opiniepeilingen. Ze kunnen overheden voor de rechter dagen, klacht neerleggen bij controleorganen of mobiliseren rond kwesties waarvan ze denken dat die niet adequaat worden behandeld door mensen uit de praktijk, experts of politici, en met de opkomst van de sociale media hebben ze steeds meer middelen om dit te doen. Burgers worden geconfronteerd met een veelheid aan informatie over criminaliteit en de aanpak ervan en zij ondergaan steeds vaker de gevolgen van processen die ze niet altijd kunnen zien of begrijpen (vb. cybercriminaliteit, terrorisme, georganiseerde misdaad of beleidsbeslissingen in internationale beleidsfora).

4. DE RECONTEXTUALISERING VAN POLITIEKE KEUZES

Een derde fundamenteel probleem, dat deels volgt uit de verplaatsing van de politiek en het ontstaan van heteronome domeinen, en die het voor politici steeds moeilijker maakt om problemen in een samenleving te definiëren en op te lossen is de vaststelling dat politieke beslissingen 'reizen'. Politici stuiten steeds vaker op problemen van recontextualisering (SILVERSTEIN & URBAN, 1996; BLOMMAERT, 2005): zij kunnen beslissingen nemen, een maatschappelijk thema op een bepaalde manier vormgeven en oplossen, maar die kwestie kan elders in de samenleving, online of offline, opduiken en heel andere associaties oproepen en nieuwe vormen aannemen, waardoor gemaakte keuzes geherformuleerd (moeten) worden (zie ook CALLON, *et al.*, 2009; MARRES, 2005).

Politici kunnen beslissen dat in het kader van de volksgezondheid het vaccineren van kinderen belangrijk is. Wanneer die keuze gecontesteerd wordt door bepaalde groepen in de

samenleving kan die politieke keuze niet de beoogde bindende effecten hebben wat het vermogen van politici om die samenleving vorm te geven aanzienlijk aantast. Politici kunnen keuzes maken over de strafuitvoering, maar die keuzes kunnen een heel andere contextualisering krijgen in de media naar aanleiding van incidenten of ze kunnen een heel andere invulling krijgen in de praktijk of in de online/offline samenleving (denk bijvoorbeeld aan de inplanting van asielcentra, aan de discussies over de voorwaardelijke invrijheidsstelling of aan groepen die zich gaan toeleggen op het (online) opsporen van daders van kindermisbruik). Het concrete gevolg hiervan is dat de gemaakte politieke keuze als onbegrijpelijk ('wereldvreemd') wordt ervaren, waardoor uitiem niet alleen de keuze maar ook diegene die de keuze maakt onbegrijpelijk wordt, en dit heeft implicaties voor de geloofwaardigheid, en dus het vermogen om beslissingen af te dwingen op langere termijn.

5. CONCLUSIE

De voorbije jaren hebben criminologen veel aandacht besteed aan de manier waarop politici keuzes maken over de aanpak van criminaliteit. De focus lag daarbij in grote mate op het strafpopulisme, wat volgens ROBERTS *et al.* (2003) verwijst naar het nemen van beslissingen in functie van het electorale voordeel van een maatregel en niet de effectiviteit ervan. We hebben gezien dat die analyse politieke besluitvorming problematiseert vanuit het perspectief van kennis: een populistisch spreekregime beroept zich volgens criminologen niet op de juiste kennis voor het maken van politieke keuzes over de aanpak van criminaliteit. De oplossing voor dit probleem ligt dan voor de hand: neem als politicus geen beslissingen op basis van populaire opvattingen over criminaliteit, maar laat je informeren door mensen die over de juiste expertise beschikken; mensen die weten hoe je een veilige samenleving creëert op een democratische en wetenschappelijk verantwoorde manier. Informeer burgers over dergelijk veiligheidsbeleid en creëer een draagvlak voor de keuzes die dit beleid vereisen. Beperk de rol van burgers tot de evaluatie van die keuzes op het moment van verkiezingen.

Er is echter veel meer aan de hand dan alleen maar populisme in de politiek. Autoritair-populistische tendensen zijn steeds nadrukkelijker een realiteit geworden in de Belgische politiek, maar nog fundamenteeler zijn de veranderingen die de politiek zelf heeft ondergaan. Politiek is zich gaan versnipperen over een veelheid aan niveaus en instellingen en is zich gaan verplaatsen naar domeinen die doorgaans niet tot de politiek worden gerekend. Politiek is heteronoom geworden, dit wil zeggen dat besluitvorming over veiligheid wordt onderworpen aan een veelvoud aan criteria die afkomstig zijn uit domeinen die vroeger geen deel uitmaakten van de politiek. Wanneer politici beslissingen nemen stellen ze bovendien vast dat die beslissingen erg gevoelig zijn voor recontextualisering, en bijgevolg erg snel een andere *framing* kunnen krijgen.

Autoritair-populistische strekkingen in de politiek ervaren deze transformaties van de politiek als een bedreiging, een verlies van autonomie en een hinderpaal voor een performant beleid. Die autonomie moet opnieuw opgeëist worden, wat concreet leidt tot pleidooien voor het revitaliseren van de natiestaat en tot conflicten met andere domeinen die de politieke autonomie lijken uit te dagen. Media worden in dergelijke conflicten gereduceerd tot producenten van *fake news*, rechters worden weggezet als wereldvreemd, wetenschap is een links-ideologische praktijk en Europa is een elitaire superstaat.

De transformatie van de politiek is echter een feit en meteen wordt duidelijk dat de autoritair-populistische recepten geen remedie kunnen zijn voor de besluitvormingsproblemen

die deze transformatie met zich meebrengt. De verplaatsing van de politiek, heteronomie en recontextualisering van kwesties zijn processen die de autonomie van regeringen en parlementen effectief hebben uitgedaagd. Het vormgeven van de samenleving door politici in nationale parlementen en regeringen is effectief moeilijker geworden. Meteen wordt echter ook duidelijk dat het beter benutten van de juiste kennis, het voeren van een *evidence-based* beleid of pleiten voor een technocratie, evenmin een antwoord biedt op die uitdagingen.

De transformatie van de politiek is in essentie een probleem omdat niet langer duidelijk is wie concreet vorm geeft aan de samenleving of beter: de samenleving wordt concreet gevormd door actoren die daarover geen verantwoording dienen af te leggen of die praktijken ontwikkelen die moeilijk contesteerbaar zijn. Net daarom is het besluitvormingsprobleem in de eerste plaats een democratisch probleem.

En dus is er meer democratie nodig, ook voor het maken van keuzes inzake veiligheid. De democratisering van een veiligheidsbeleid betekent niet dat de verantwoordelijkheid voor besluitvorming over veiligheid meer nadrukkelijk bij 'de mensen' moet gelegd worden. Het betekent wel dat politieke besluitvorming, de manier waarop de samenleving vorm wordt gegeven, meer transparant moet worden gemaakt.

Transparantie verwijst concreet naar het verduidelijken van de aannames en productievoorwaarden van een discours zodat dit opnieuw contesteerbaar wordt. Dit is vandaag, in tijden van post-waarheid en alternatieve feiten meer dan ooit aan de orde. Een post-waarheidspolitiek verwijst immers naar een spreekregime waarin politieke keuzes niet langer kunnen worden tegengesproken of bekritiseerd precies omdat niet langer duidelijk is waar die politieke oordelen precies op gebaseerd zijn en omdat kritiek systematisch wordt gereduceerd tot nepnieuws, 'een mening' of 'partijpolitieke ideologie'.

Enkel wanneer de aannames en productievoorwaarden van een discours transparant worden gemaakt is een maatschappelijk debat over het vormgeven van de samenleving, een *democratische* politiek, opnieuw mogelijk. En precies daarin ligt vandaag, misschien meer dan ooit, een belangrijke rol weggelegd voor de criminologie. De criminologie is meer dan een leverancier van technische antwoorden op veiligheidsvraagstukken (VAN SWAANINGEN, 1997). FOUCAULT (1988) parafraserend, bestaat haar taak er net zozeer in de status quo te bevragen en uit te dagen, de vertrouwde wereld in een ander licht te plaatsen, gevestigde denkpatronen te verstoren, en nieuwe, alternatieve manieren van denken mogelijk te maken.

REFERENTIES

- ALLAN, S. (2009). *Citizen journalism: Global perspectives*. New York: Peter Lang.
- BAUMAN, Z. (2000a). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity.
- BAUMAN, Z. (2000b). Social issues of law and order. *British Journal of Criminology*, 40(2), 205-221.
- BAUWENS, A. (2011). *The transformation of offender rehabilitation?* (Proefschrift, Vrije Universiteit Brussel).
- BECK, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. New Delhi: Sage.
- BECK, U., GIDDENS, A., & LASH, S. (1994). *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Stanford: Stanford University Press.
- BEYENS, K. (2015). The new generation of community penalties in Belgium. In G. ROBINSON (eds.). *Community Punishment: European Perspectives* (pp. 13). London: Routledge.
- BLOMMAERT, J., CORIJN, E., HOLTHOF, M., & LESAGE, D. (2004). *Populisme*. Antwerpen: EPO.

- BLOMMAERT, J. (2004). Populisme als spreekregime. In J. BLOMMAERT, E. CORIJN, D. LESAGE & M. HOLTHOF (eds.), *Populisme* (pp. 123-150). Berchem: EPO.
- BLOMMAERT, J., BEYENS, K., MEERT, H., HILLEWAERT, S., VERFAILLIE, K., STUYCK, K., & DEWILDE, A. (2005). *Grenzen aan de solidariteit. Formele en informele patronen van solidariteit in het domein van migratie, huisvesting en veiligheid*. Gent: Academia Press.
- BLOMMAERT, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BOSSUYT, M. (2014). Rechterlijk activisme in Straatsburg. *Rechtskundig Weekblad*, 19, 723-733.
- BOURDIEU, P. (1998). *On Television*. New York: The Free Press.
- CALLON, M., LASCOUMES, P., & BARTHE, Y. (2009). *Acting in an uncertain world*. London: MIT press.
- CLAES, M. (2013). De rol van de rechter in het samenspel van machten in het licht van Europeanisering en de verwevenheid van rechtsordes. In M.L.V. EMMERIK, J.P. LOOF, W.J.M. VOERMANS, & M. DIAMANT (eds.), *The powers that be: op zoek naar nieuwe checks and balances in de verhouding tussen wetgever, bestuur, rechter en media in de veellagige rechtsorde* (pp. 95-120). Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- CORIJN, E. (2004). Populisme en de autoritaire verleiding. In J. BLOMMAERT, E. CORIJN, D. LESAGE & M. HOLTHOF (eds.), *Populisme* (pp. 123-150). Berchem: EPO.
- COESS. (2015). *The New Security Company: integration of services and technology responding to changes in customer demand, demography and technology. Fifth White Paper*. Geraadpleegd op 30 september 2019, via <https://biblio.ugent.be/publication/6980273/file/6980283.pdf>.
- COESS. (2019). *The Security Continuum in the New Normal. Sixth European Security Summit White Paper*. Geraadpleegd op 30 oktober 2019, via <https://www.coess.org/newsroom.php?page=white-papers>.
- COOLS, M. (2002). De onderstromen in de private veiligheidszorg. *Panopticon*, 22(2), 134-155.
- COOLS, M., OLSCHOK, H., PASHLEY, V., & VAN DORMAEL, D. (2016). Les services de sécurité privée en Europe: faits et chiffres. *Les Cahiers De La Securite*, 34, 104-116.
- DEFOURNY, J., & PESTOFF, V. (2008). Images and concepts of the third sector in Europe. *EMES European Research Network*. Geraadpleegd op 2 oktober 2019, via <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:322874/fulltext01.pdf>.
- DESCHOUWER, K. (1992). *Politiek zonder boe of bah*. Leuven: Kritak.
- DE RUYVER, B. (2010). *Evidence based onderzoek en het belang voor het beleid in België*. Geraadpleegd op 18 oktober 2019, via <http://www.politiestudies.be/userfiles/file/De%20Ruyver,%20evidencebased.pdf>.
- DE VADDER, I. (2007). *Het DNA van de macht. Belevissen van een Wetstraatjournalist*. Leuven: Van Halewyck.
- DE WAARD, J., & VAN STEDEN, R. (2012). De opmars van de private veiligheidszorg. *Justitiele Verkenningen*, 38(8), 9.
- DE WEVER, B. (2016). *Geen 'gouvernement des juges'*. Geraadpleegd op 10 november 2019, via <https://www.n-va.be/nieuws/geen-gouvernement-des-juges>.
- DEVROE, E. (2010). Wetenschap voor beleid of beleid voor wetenschap? Een analyse van 15 jaar politie en justitie onderzoek in België. *Panopticon*, 31(3), 11-39.
- ECKHAUT, M., & DENDOOVEN, P. (2009). Fortisgate pijnlijk voor magistraten. *De Standaard*. Geraadpleegd op 10 november 2019, via <https://www.standaard.be/cnt/e32gnr75>.
- ECKHAUT, M. (2010). Het gaat niet vooruit met justitie. *De Standaard*. Geraadpleegd op 2 oktober 2019, via <https://www.standaard.be/cnt/de34ite6>.
- ELCHARDUS, M. (2002). *De dramademocratie*. Tiel: Lannoo.
- EVERS, A. (1995). Part of the welfare mix: the third sector as an intermediate area. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 6(2), 159-182.

- EVERS, A., & LAVILLE, J.L. (2004). Defining the third sector in Europe. In A. EVERS & J.L. LAVILLE (eds.). *The third sector in Europe* (pp. 11-42). Cheltenham: Edward Elgar.
- FOUCAULT, M. (1988). Critical Theory/Intellectual History (J. Harding, Trans.). In L. KRITZMAN (ed.). *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and other Writings 1977-1984* (pp. 17-46). New York: Routledge.
- FUKUYAMA, F. (1999). *The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order*. New York: The Free Press.
- GARLAND, D. (2001). *The Culture of Control. Crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press.
- GARLAND, D., & SPARKS, R. (2000). Criminology, social theory and the challenge of our times. *The British Journal of Criminology*, 40(2), 189-204.
- GIDDENS, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- HUYSE, L. (2003). *Over Politiek*. Leuven: Van Halewyck.
- HUYSE, L. (2014). *De democratie voorbij*. Leuven: Van Halewyck.
- HUYSE, L., & VERDOODT, A.L. (1999). Dertig jaar justitiebeleid. Kroniek van een aangekondigde crisis. *Panopticon*, 19(1), 3-19.
- JAMINÉ, S., & FADIL, N. (2019). *Tussen preventie en veiligheid. De Belgische aanpak in de strijd tegen radicalisering*. Geraadpleegd op 30 november 2019, via http://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/FinalReports/FAR_FinRep_nl.pdf.
- LATOUR, B. (1993). *The pasteurization of France*. Cambridge: Harvard University Press.
- LELOUP, P. (2019). *De ontwikkeling van de private bewakingssector in België (1907-1990): een historisch-criminologisch perspectief op recente transitie in de veiligheidszorg*. (Proefschrift, Vrije Universiteit Brussel/UGent).
- LOADER, I., & SPARKS, R. (2002). Contemporary landscapes of crime, order and control. Governance, risk, and globalization. In M. MAGUIRE, R. MORGAN & R. REINER (eds.). *The Oxford Handbook of Criminology (3rd ed.)* (pp. 81-111). Oxford: Clarendon Press.
- LOADER, I., & SPARKS, R. (2017). Penal populism and epistemic crime control. In A. LIEBLING, S. MARUNA & L. McARA (eds.). *The Oxford Handbook of Criminology* (pp. 98-115). Oxford: Oxford University Press.
- LUYPAERT, H., BEYENS, K., FRANÇOISE, C., KAMINSKI, D., & JANSSENS, C. (2007). *Werken en leren als straf: onderzoek naar de uitvoering van werkstraffen en leermaatregelen in België*. Brussel: VUBPress.
- MARRES, N. (2005). *No issue, no public: democratic deficits after the displacement of politics*. Amsterdam: Universiteit Amsterdam.
- McCARTHY, N. (2017). Private Security Outnumbers The Police In Most Countries Worldwide. *Forbes*. Geraadpleegd op 15 september 2019, via <https://www.forbes.com/sites/niallmcCarthy/2017/08/31/private-security-outnumbers-the-police-in-most-countries-worldwide-infographic/#6444bo8f21of>.
- NORRIS, P., & INGLEHART, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. New York: Cambridge University Press.
- Office of the Director of National Intelligence (2017). *Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections*. Geraadpleegd op 20 december 2019, via https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf.
- PETROSINO A. & BORUCH R. (2014). Evidence-Based Policy in Crime and Justice. In BRUINSMA G. & WEISBURD D. (eds.). *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. New York: Springer.
- PROVOST, C. (2017). The industry of inequality: why the world is obsessed with private security. *The Guardian*. Geraadpleegd op 20 september 2019, via <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/12/industry-of-inequality-why-world-is-obsessed-with-private-security>.

- ROBERTS, J., STALANS, L. J., INDERMAUR, D., & HOUGH, M. (2003). *Penal populism and public opinion: Lessons from five countries*. Oxford: Oxford University Press.
- SILVERSTEIN, M., & URBAN, G. (1996). *Natural histories of discourse*. Chicago: University of Chicago.
- SCHEIRS, V., BEYENS, K., & SNACKEN, S. (2013). Yes, the times they are a changing... Maar blijkbaar for the worst? De strafuitvoeringsrechtbanken buitenspel in strijd voor een geloofwaardige justitie? *De Morgen*. Geraadpleegd op 15 oktober 2019, via <https://www.demorgen.be/nieuws/yes-the-times-they-are-a-changing-maar-blijkbaar-for-the-worst~b38727e1/>.
- STOOPS, L. (2013). Leo Stoops: van allroundjournalist tot justitiespecialist. *De Standaard*. Geraadpleegd op 10 oktober 2019, via https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2013/03/29/leo_stoops_van_allroundjournalisttotjustitiespecialist-1-1577949/.
- VAN AELST, P. (2014). *De mediatisering van de Vlaamse politiek*. Leuven: Acco.
- VAN DORMAEL, D. (2018). *Wees niet bang*. Antwerpen: Polis.
- VAN SWAANINGEN, R. (1997). *Critical criminology. Visions from Europe*. London: Sage.
- VERFAILLIE, K., BEYENS, K., BLOMMAERT, J., MEERT, H., & STUYCK, K. (2007). De overlastmythe: Het geïnstitutionaliseerd onvermogen om constructief om te gaan met samenlevingsproblemen? *Panopticon*, 28(3), 6-20.
- VERFAILLIE, K. (2017). *Game of crime control. A study into the politics of representation, white knights and the dynamics of reform*. (Proefschrift, Vrije Universiteit Brussel).
- VROMAN, F. (2017). *Over de noodzaak tot rechterlijk activisme in het jeugdrecht*. Geraadpleegd op 20 november 2019, via https://www.jubel.be/wp-content/uploads/2017/09/mercuriale_pg_gent_2017.pdf.
- WALGRAVE, L. (2009). Criminologie en strafrechtelijk beleid. In W. BRUGGEMAN, E. DE WREE, J. GOETHALS, P. PONSAERS, P. VAN CALSTER, T. VANDER BEKEN & G. VERMEULEN (eds.). *Van pionier naar onmisbaar: over 30 jaar Panopticon* (Vol. 1, pp. 542-572). Antwerpen: Maklu.
- WITTE, E. (2000). The postwar and contemporary political system. In E. WITTE, J. CRAEYBECKX & A. MEYNEEN (eds.). *Political History of Belgium* (pp. 273-297). Brussel: VUB Brussels University Press.
- ZUBOFF, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism*. London: Profile Books.